

Deltaprogramma | Zoetwater

Samenvatting

Plan van Aanpak

Nederland is zoetwaterland

We hebben een belangrijk deel van onze welvaart en welzijn te danken aan een uitstekende zoetwatervoorziening. We gebruiken zoet water als drinkwater, voor landbouw, natuur, industrie, recreatie, scheepvaart en nog veel meer. Door de beschikbaarheid van zoet water heeft zich een economie kunnen ontwikkelen die op grote schaal gebruik maakt van zoet water. Nederland heeft tevens een grote variëteit aan bijzondere waterrijke natuur die volledig afhankelijk is van de beschikbaarheid van zoet water van goede kwaliteit. Ook speelt zoet water een belangrijke rol in het leven van de burgers. Water in het stedelijke gebied vergroot de leefbaarheid. Het Nederlandse polderlandschap met zijn vele sloten is uniek in de wereld.

Uitstekende zoetwatervoorziening

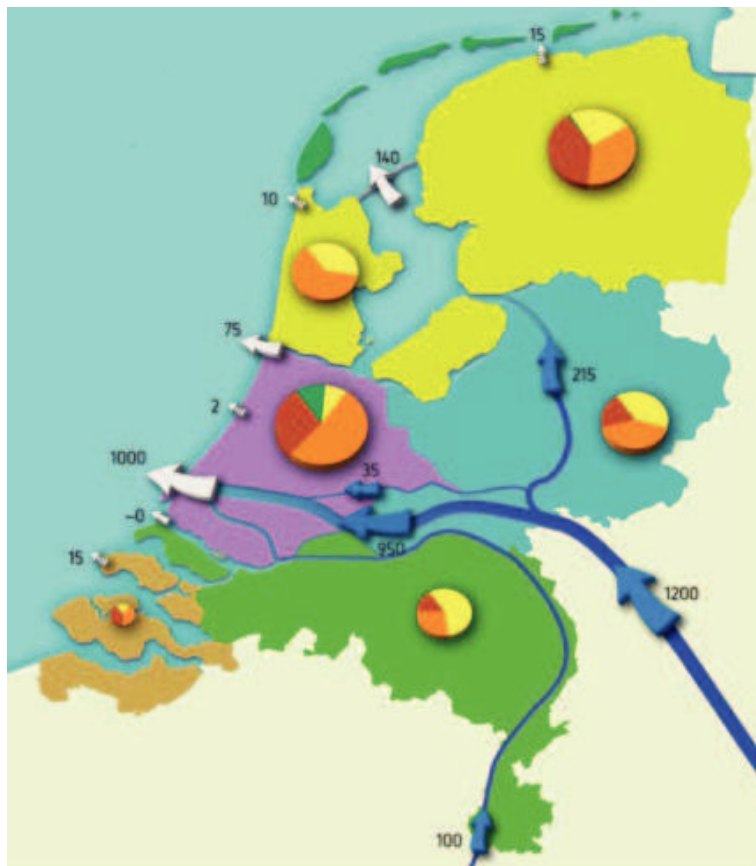
Nederland heeft tot nu toe voldoende zoet water vanwege zijn gunstige ligging aan de monding van rivieren en het gematigde klimaat. Door de afsluiting van de Zuiderzee met de Afsluitdijk is een groot zoetwaterbassin ontstaan: het IJsselmeer. Ook elders in Nederland zijn grotere zoetwaterreservoirs zoals in plassen en afgedamde zeearmen. Het huidige waterbeheer in Nederland is erop gericht voldoende zoet water van de juiste kwaliteit op de juiste plek te krijgen en te houden om in de huidige gebruiksfuncties te kunnen (blijven) voorzien. In hoog Nederland gebeurt dit door het verdelen van het Rijn- en Maaswater dat ons land binnenstroomt in combinatie met het benutten van het gebiedseigen oppervlaktewater en het aanwezige grondwater. In laag Nederland is het waterbeheer erop gericht om verzilting en zoutindringing via de Nieuwe Waterweg zo veel mogelijk te voorkomen. Hierdoor blijven onder normale omstandigheden belangrijke innamepunten voor zoet water langs het Haringvliet, Hollandsch Diep, Spui (Bernisse) en de Hollandsche IJssel zoet. Het water dat wordt ingelaten, wordt gebruikt voor drinkwaterbereiding, peilhandhaving, natuur en economisch activiteiten.

Afhankelijkheid Nederlandse economie van zoet water

Het Nederlandse bedrijfsleven drijft op een goede beschikbaarheid van zoet water. Het betreft met name de drinkwatersector, de land- en tuinbouw, de industrie (met name de voedingsmiddelen- en de chemische industrie), de energiesector (koelwater), de recreatiesector, de binnenvisserij en de scheepvaart. Ook is er sprake van een sterke kennissector (water- en deltatechnologie). In 2008 heeft het gezamenlijke bedrijfsleven in de "Versterking Nederlandse Watereconomie" aangegeven zich in te willen zetten voor efficiënt watergebruik, bescherming van zoetwaterreservoirs en de inzet van innovaties om verduurzaming van watergebruik te bevorderen. Een belangrijke reden is om de goede watervoorziening ook in de toekomst veilig te stellen en zo de internationale concurrentiepositie te versterken.

Toekomstverwachtingen zoetwatervoorziening

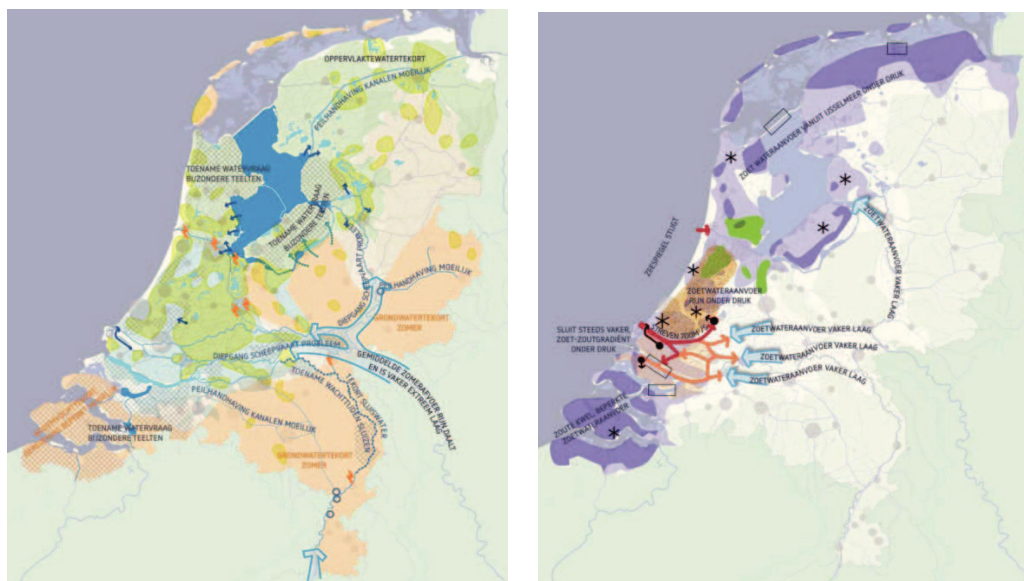
De huidige zoetwatervoorziening is geen vanzelfsprekendheid voor de langere termijn. In het Nationaal Waterplan (december 2009) wordt geconcludeerd dat tot 2015 de huidige zoetwatervoorziening volstaat, maar ernstige problemen kunnen ontstaan vanwege klimaatverandering en maatschappelijke ontwikkelingen.

Zoetwaterverdeling over het hoofdwatersysteem bij lage afvoer (Rijn 1.200m³/s)
(bron: Nationaal Waterplan)

Door klimaatverandering wordt het weer extremer: de winters worden natter en zachter, maar de zomers juist warmer en naar verwachting ook droger. Dit kan ertoe leiden dat 's zomers minder zoet water beschikbaar is. Verder stijgt de zeespiegel en dringt er meer zout water West- en Noord-Nederland binnen. Bij watertekort en toenemende verzilting kunnen met name land- en tuinbouw, natuur en scheepvaart significante schade oplopen. Zo kan in Hoog Nederland in droge perioden beperkt water worden aangevoerd en zakken de grondwaterstanden te ver weg waardoor in dat geval beregeningsverboden nodig zijn. Beken kunnen op grote schaal droogvallen met schade aan natuur. Uit de studie Klimaatbestendigheid Nederland Waterland (2008) blijkt dat het zoet houden van de Nieuwe Waterweg, nodig om West-Nederland van water te voorzien via onder andere het inlaatpunt bij Gouda, steeds moeilijker wordt vanwege de oprukkende zouttong in de Nieuwe Waterweg.

Daarnaast verandert de Nederlandse samenleving voortdurend. Het gaat om maatschappelijke ontwikkelingen zoals de omvang van de bevolking, de economie en het gebruik van hulpbronnen. Deze ontwikkelingen hebben gevolgen voor de vraag naar zoet water en het landgebruik. De vraag naar zoet water neemt naar verwachting toe en het wordt steeds moeilijker om water te leveren dat voldoet aan de eisen van de gebruiksfuncties.

Het wordt warmer en droger en het wordt zouter
 (bron: Nationaal Waterplan)

Een toekomst met watertekorten?

Incidenteel treden in de zomer tijdens langdurig droge perioden lokaal nu al watertekorten op, met als gevolg schade voor sectoren. In droge zomers zoals die van 2003, treedt de Nationale Verdringingsreeks in werking. Deze verdringingsreeks regelt de prioritering voor de verdeling van zoet water onder dergelijke omstandigheden. De prioritering vindt plaats op basis van de criteria veiligheid, duurzaamheid en maatschappelijke en economische schade. In 2003 bleek het ook noodzakelijk het westen van Nederland tijdelijk te voorzien van zoet water vanuit het IJsselmeer omdat de inlaat bij Gouda verzilt was.

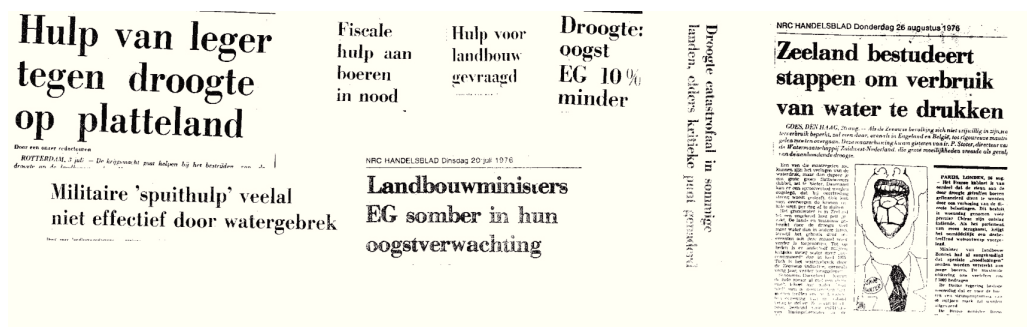

De Nationale Verdringingsreeks (bron: Nationaal Waterplan)

Binnen de categorieën 1 en 2 is een prioriteitsvolgorde. Binnen de categorieën 3 en 4 vindt onderlinge prioritering plaats gericht op zo min mogelijk economische en maatschappelijke schade.

In het meest extreme scenario van het KNMI kan er rond 2100 in een gemiddeld jaar een watertekort ontstaan vergelijkbaar met het tekort in het droogste jaar tot op heden (1976).

In bijgaand kader is een selectie gemaakt wat in 1976 de gevolgen hiervan waren.

De zomer van 1976 is de geschiedenis in gegaan als een van de warmste en droogste ooit. In de landelijke dagbladen werd uitgebreid aandacht besteed aan de gevolgen daarvan. Enkele in het oog springende berichten zijn:

- 3 juli** Het leger wordt ingezet tegen de droogte. Het Westland heeft last van opdringend zeewater, waardoor de zoetwatervoorziening wordt bedreigd. Ook in andere Europese landen ondervindt men last van de droogte, met name in Engeland, Frankrijk, Italië en Zwitserland. In Engeland is een noodwet aangenomen om autowassen, besproeien van tuinen, renbanen en golfbanen en het wassen van gebouwen te verbieden.
- 5 juli** Boeren vragen regering om uitstel voor afdragen van belastinggeld aan de overheid.
- 7 juli** Er woeden bosbranden op de Veluwe en in Brabant. Vanwege de droogte en het watertekort houden de branden enkele dagen aan. De militaire hulp aan boeren bij het beregenen van akkers is veelal niet effectief door het gebrek aan water.
- 9 juli** In Frankrijk hebben de problemen door droogte zeer ernstige vormen aangenomen: watertekorten en mislukte oogst. Voor de druiventeelt is de uitbundige zonneschijn wel goed. De agrarische organisaties vragen om een rampenfonds voor de landbouw.
- 28 juli** Agrariërs krijgen van de overheid een financiële garantie tegen misoogst
- 20 augustus** Men is somber over de landbouwopbrengsten. De zoetwatervoorraad in het Westland wordt meer en meer bedreigd door zout water.
- 28 augustus** De droogte treft vooral de landbouw en veehouderij. Door de droogte is er een tekort aan veevoer en moeten veehouders duur ruwvoer inkopen.

Heroverweging huidige strategie nodig

Belangrijke consequentie voor het waterbeheer is dat de beschikbaarheid van zoet water gaat veranderen. De mate waarin is afhankelijk van de toekomstige ontwikkelingen. Naar verwachting zal er niet altijd op ieder moment en op elke plek voldoende zoet water van de juiste kwaliteit beschikbaar zijn. Dit vraagt om een heroverweging van de huidige strategie voor zoet water, waarbij zowel de vraagkant als de aanbodkant in ogenschouw wordt genomen.

Opdracht

De opdracht voor het deelprogramma Zoetwater is het verkennen van strategieën voor een duurzame zoetwatervoorziening in Nederland. Dit is inclusief het inventariseren van (infrastructurele) maatregelen die hiervoor nodig zijn. Dit moet in 2014 leiden tot een deltabeslissing¹ met de nieuwe strategie voor de zoetwatervoorziening in Nederland voor de lange termijn. Het betreft daarbij zowel grond- als oppervlaktewater. De hoofdsporen van deze nieuwe strategie zijn een grotere regionale zelfvoorzienendheid en een optimalisatie van de zoetwaterverdeling in het hoofdwatersysteem en de regionale watersystemen. Daarnaast worden geen-spijtmateregelen geïdentificeerd die al in de periode tot 2015 genomen kunnen worden binnen de huidige beleidskaders.

- 1 Deltabeslissingen zijn structurerend voor het gehele Deltaprogramma. Het gaat om beslissingen die een groot deel van Nederland betreffen. De volgende Deltabeslissingen zijn geformuleerd:
1. Veiligheidsnormen voor primaire waterkeringen
 2. Voorkeursstrategie voor watervoorziening
 3. Lange termijn peilbeheer IJsselmeer
 4. Bescherming van de Rijn-Maasdelta
 5. Sturingsinstrumenten Nieuwbouw en Herstructurering

De mijlpalen

De volgende stappen worden genomen om te komen tot een Deltabeslissing voor de zoetwatervoorziening eind 2014:

- In de eerste fase (tot medio 2011) wordt een probleemanalyse uitgevoerd: wat is de huidige situatie, hoe ontwikkelt deze zich als gevolg van klimaatverandering en sociaaleconomische ontwikkelingen, waar en wanneer treden vervolgens problemen op en wat is de omvang ervan.
- In de tweede fase (tot medio 2012) worden alle mogelijke oplossingsrichtingen verkend. Dit leidt tot een breed palet aan mogelijke strategieën. Op basis hiervan wordt een eerste trechtering uitgevoerd. Dit leidt tot een selectie van kansrijke strategieën.
- In de derde fase (tot medio 2013) worden de kansrijke strategieën nader uitgewerkt en witte vlekken zoveel mogelijk ingevuld. Dit leidt tot een verdere aanscherping van strategieën.
- In de vierde fase (tot medio 2014) wordt een voorstel gedaan voor een voorkeursstrategie met onderbouwing van een MKBA of een vergelijkbaar instrument. Hierbij zullen alternatieven in beeld blijven, zodat een gedegen politiek-bestuurlijke afweging kan plaatsvinden.
- De vijfde fase (tot eind 2014) resulteert in een Deltabeslissing, die wordt voorgesteld in het ontwerp van het tweede Nationaal Waterplan.

Programmateam

Het deelprogramma Zoetwater wordt gevormd door een programmateam met vertegenwoordigers van de ministeries van Verkeer en Waterstaat, Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit, het Interprovinciaal Overleg, de Unie van Waterschappen, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en de Vereniging van Waterbedrijven in Nederland.

De programmadirecteur van het ministerie van Verkeer en Waterstaat heeft de ambtelijke leiding over het deelprogramma Zoetwater. Teamleden hebben een tweevoudige taak: meewerken aan de producten van het deelprogramma Zoetwater en organiseren en coördineren van inbreng vanuit de achterban naar het deelprogramma en omgekeerd.

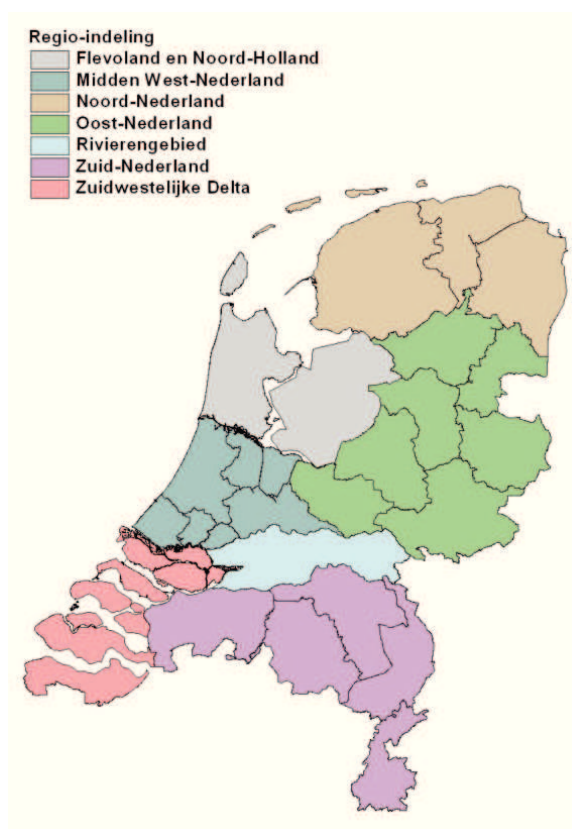
Samenhang met andere deelprogramma's

Het Deltaprogramma is een geheel aan activiteiten op het gebied van waterveiligheid en zoetwatervoorziening met een grote onderlinge samenhang, zowel inhoudelijk als procesmatig. Voor het deelprogramma Zoetwater is vooral de samenhang met de deelprogramma's IJsselmeergebied, Zuidwestelijke Delta, Rivieren en Rijnmond-Drechtsteden cruciaal. Tussen de deelprogramma's onderling is afgesproken om tot een gezamenlijk traject van probleemanalyse en zoeken naar oplossingsrichtingen te komen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van "joint fact finding". Tevens wordt door het deelprogramma Zoetwater de inhoudelijke samenhang geborgd voor de landelijke zoetwatervoorziening. Omdat ieder deelprogramma verder specifieke samenhang heeft met de andere deelprogramma's, zijn ook afspraken op maat gemaakt.

Samenwerking met regio's

De samenwerking en afstemming met regio's vormen belangrijke pijlers voor de kwaliteit en het draagvlak van het programma. Regio's zijn gebieden in Nederland met een min of meer samenhangende waterhuishouding en bodemgesteldheid en met een specifieke zoetwatersituatie. In overleg met provincies en waterschappen is gekozen is voor zeven regio's (zie figuur). Hierover zijn ook afspraken gemaakt met de regionale deelprogramma's van het Deltaprogramma. De regio's zijn

verantwoordelijk voor het onderzoek naar de regionale zoetwatervoorziening, het deelprogramma Zoetwater voor het onderzoek naar de landelijke zoetwatervoorziening. Deze onderzoeken zijn afhankelijk van elkaar en hebben grote onderlinge samenhang. In 2010 worden onderlinge afspraken in een handreiking vastgelegd.

Bestuurlijke organisatie

De besluitvorming over het Deltaprogramma als geheel vindt plaats in het kabinet en deze wordt voorbereid via het Nationaal Bestuurlijk Overleg (ingesteld ten behoeve van het Deltaprogramma).

Bestuurlijk overleg over het deelprogramma Zoetwater vindt plaats in het Nationaal Water Overleg en de afstemming tussen de deelprogramma's staat op de agenda van de Ministeriële Stuurgroep Deltaprogramma.

Om actieve inbreng en betrokkenheid uit de regio's bij de ontwikkeling van strategieën te garanderen is voor deelprogramma Zoetwater een bestuurlijk platform in het leven geroepen met een bestuurlijke vertegenwoordiger uit iedere regio. Verder zitten in dit platform ook bestuurlijke vertegenwoordigers voor zoet water van het Interprovinciaal Overleg, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en de Unie van Waterschappen. Het Bestuurlijk Platform Zoetwater gaat in de loop van 2010 van start.

Participatie en communicatie

Participatie en communicatie zijn essentieel bij het proces om gezamenlijk te komen tot een duurzame zoetwatervoorziening. Het deelprogramma Zoetwater streeft naar intensieve samenwerking en afstemming tussen de betrokken overheden, maatschappelijke organisaties, watergebruikers en kennisinstellingen, zowel op regionaal als op landelijk niveau. Periodiek landelijk overleg met maatschappelijke

organisaties is er door het Overlegorgaan Water en Noordzee. Verder worden themasessies georganiseerd om informatie uit te wisselen en kansen en dilemma's te bespreken.

Voor participatie en communicatie zullen in 2010 aparte plannen van aanpak worden opgesteld.

Kennis en innovatie

In het Nationaal Waterplan is een eerste onderzoeksagenda opgesteld. Deze wordt in 2010 voor het deelprogramma Zoetwater verder uitgewerkt. Hierbij wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van praktijk- en ervaringskennis vanuit de verschillende sectoren en watergebruikers.

Bij het uitzetten van onderzoeksvragen zal actief aandacht zijn voor innovatieve oplossingen. Het ligt voor de hand dit te coördineren met andere deelprogramma's, waar een zelfde lijn zal worden gevolgd. In de tweede helft van 2010 zullen deelprogramma's en innovatoren worden samengebracht om tot een innovatieagenda te komen.

Internationaal

In Nederland zullen we terdege rekening moeten houden met ontwikkelingen in Europa en in de rest van de wereld. Water stroomt vanuit onze buurlanden Nederland binnen. De Europese Unie is, vooral vanwege grote problemen met watertekorten in de zuidelijke landen, bezig met het verkennen van Europees beleid op het gebied van zoetwatervoorziening. Wereldwijd is de beschikbaarheid van voldoende zoet water op veel plaatsen problematisch en is een duurzame toegang tot schoon drinkwater geen vanzelfsprekendheid. Dit betekent dat we goede afspraken binnen Europa moeten maken over de beschikbaarheid van zoet water, dat we met kennis kunnen bijdragen aan een goede mondiale zoetwatervoorziening en dat we veel kunnen leren van landen die in een vergelijkbare situatie zitten als Nederland.

Tot slot

Het is duidelijk: zoet water raakt heel Nederland. We staan voor een grote en complexe opgave waarbij intensieve samenwerking met alle actoren van groot belang is. Wij nodigen u uit om deze uitdaging samen met ons aan te gaan!

Deltaprogramma | Zoetwater

Het Deltaprogramma is een nationaal programma. Rijksoverheid, provincies, gemeenten en waterschappen werken hierin samen met inbreng van de maatschappelijke organisaties. Het doel is om Nederland ook voor de volgende generaties te beschermen tegen hoogwater en te zorgen voor voldoende zoetwater.

Het Deltaprogramma kent negen deelprogramma's:

- Veiligheid
- Zoetwater
- Nieuwbouw en herstructurering
- Rijnmond-Drechtsteden
- Zuidwestelijke Delta
- IJsselmeergebied
- Rivieren
- Kust
- Waddengebied

www.delta-programma.nl

Dit is een uitgave van:

Ministerie van Verkeer en Waterstaat

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Ministerie van Volkshuisvesting,
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

Juli 2010